

Fragilitatea principiului concentrării efortului și inconstanța raportului de 3:1

*The fragile nature of concentration of effort principle
and the instability of the 3:1 force ratio*

Lt.col.Dr. Claudiu-Valer NISTORESCU*

*Facultatea de comandă și stat major, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
e-mail: nistorescu_claudiu@yahoo.com

Abstract

Complexitatea mediului de operare contemporan impune o adaptare continuă a procesului operațional, acest lucru fiind posibil prin recalibrări doctrinare constante, inclusiv prin reevaluarea dimensiunilor de manifestare a principiilor operațiilor. În acest context, analiza noilor cerințe privind integrarea în cadrul operațiilor, a principiului concentrării efortului și a normelor care stau la baza dimensionării raportului de forțe reprezintă un subiect de interes. Importanța acestui demers rezultă și din perspectiva procesului de transformare a forțelor armate ale României, acesta vizând o abordare care privilegiază aspectul calitativ, în detrimentul celui cantitativ. Astfel, evaluarea potențialelor dimensiuni de manifestare a respectivelor principii și repere ale operațiilor facilitează obținerea unor rezultate valoroase, ele putând fi exploatate de către planificatorii militari la toate nivelurile operațiilor militare.

The complexity of the contemporary operating environment necessitates a continuous adaptation of the operational process, which is made possible by constant doctrinal adjustments, including a re-evaluation of the principles of operations dimensions. In this context, the analysis of the new requirements regarding the integration of the principle of concentration of effort and the rules underlying the dimensioning of the force ratio in operations represents a subject of interest. This approach is also significant in the context of Romania's military transformation, which is geared towards a qualitative shift in emphasis over the quantitative one. Consequently, the assessment of the prospective realization of the fundamental tenets of the aforementioned operations yields valuable insights that can be leveraged by military planners irrespective of the operational scale.

Cuvinte-cheie:

principiile operațiilor; concentrarea efortului; punct decisiv; raport de forțe.

Keywords:

principles of operations; concentration of effort; decisive point; force ratio.

Info articol

Primit: 24 iulie 2024; Evaluat: 22 august 2024; Acceptat: 17 septembrie 2024; Disponibil online: 15 octombrie 2024

Citare: Nistorescu, C.V. 2024. „Fragilitatea principiului concentrării efortului și inconstanța raportului de 3:1”.

Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 13(3): 97-110. <https://doi.org/10.53477/2065-8281-24-25>

© Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”

Articol cu acces deschis distribuit în conformitate cu termenii și condițiile licenței Creative Commons Attribution (CC BY-NC-SA)

Unul dintre primii teoreticieni militari care a identificat o serie de constante care guvernează acțiunile forțelor angajate pe câmpul de luptă a fost Carl von Clausewitz. În ampla sa lucrare, *Despre război*, Clausewitz a analizat ceea ce astăzi numim *principiile războiului* și/sau *principiile operațiilor* (Gatzke 2003). Aceste principii sunt rezultatul evoluției în timp a fenomenului militar și sunt „distilate” pe baza experienței acumulate și a lecțiilor învățate de organizațiile militare. Ele reprezintă acele „*idei, fundamente și norme*” (Statul Major General al Armatei României 2001, 60) care stau la baza procesului operațional și dirijează planificarea, pregătirea și executarea operațiilor militare. Nu există o formulă unică și unanim acceptată în ceea ce privește definirea și stabilirea numărului principiilor, acesta din urmă diferind, în funcție de perioada de referință sau de predominanța unei anumite școli de gândire. De asemenea, asimilarea principiilor a fost și este diferită, ea depinzând de înțelegerea rațiunii utilizării instrumentului militar de către stat, de orientarea școlii de gândire militară, dar și de nivelul integrării ultimelor tehnologii la nivelul operațiilor militare. În acest sens, dacă constanța în timp a principiilor este dată de natura luptei armate, dimensiunile de integrare a acestora reprezintă un rezultat direct al caracterului schimbător al acesteia. Treptat, scolastici au renunțat la sintagma *principii ale războiului*, în favoarea celei de *principii ale operațiilor* sau *principii ale luptei armate*. Considerăm această ultimă abordare ca fiind mai potrivită, având în vedere că aceste fundamente guvernează mai degrabă lupta armată, războiul reprezentând un fenomen social complex, mult mai cuprinzător și care presupune mai mult decât interacțiunea entităților militare.

Din punct de vedere teoretic, principiile operațiilor sunt grupate ținând cont de două criterii: *convergența* și *interacțiunea*. Principiile care reflectă convergența au scopul de a reduce diversitatea și ambiguitatea pe câmpul de luptă, în această categorie regăsindu-se *concentrarea efortului, definirea obiectivelor, unitatea de efort/unitatea comenzii, simplitatea, economia de efort, libertatea de acțiune*. Cea de a doua categorie include principiile care reflectă interacțiunea existentă între forțele combatante, reunind astfel *acțiunile ofensive, manevra, surprinderea, securitatea, menținerea moralului* (Leonhard 1998, 27).

De-a lungul timpului, indiferent de caracterul doctrinelor existente la nivelul organizațiilor militare, *principiul concentrării efortului* și-a găsit locul și rolul în cadrul procesului operațional. Acest principiu, aflat într-o relație de interdependență cu raportul de forțe, dar și cu principii, precum economia de efort, surprinderea și securitatea, rămâne și astăzi un factor determinant în planificarea operațiilor militare. În același timp, din cauza transformărilor existente la nivelul câmpului de luptă contemporan, integrarea clasică a principiului concentrării efortului, dar și a regulilor definitorii ale raportului de forțe devine mai dificil de realizat. În acest sens, obiectivul prezentului demers este acela de a determina vulnerabilitățile și fragilitatea principiului concentrării efortului în abordarea sa clasică, precum și inconstanța regulei de 3:1, aceasta din urmă reprezentând și astăzi un fundament pentru proiectarea raportului de forțe. În scopul orientării efortului de cercetare ne-am propus, printr-o analiză empirică a fenomenului militar, să răspundem la

următoarele întrebări de cercetare:

- Care sunt sursele fragilității principiului concentrării efortului?
- Care este interacțiunea principiului concentrării efortului cu alte principii ale operațiilor și care este impactul acestuia asupra lor?
- Care sunt factorii ce fac ca raportul de forțe, definit prin regula de 3:1, să nu își mai păstreze relevanța în operațiile de luptă contemporane?

Analiza documentară a literaturii de specialitate, precum și evaluarea empirică a diferitelor conflicte armate au permis desprinderea unor concluzii în ceea ce privește nevoia de reconsiderare a acestor constante ale luptei armate. Rezultatele cercetării, deși oferă o perspectivă empirică asupra problemei analizate, subliniază nevoia de reconsiderare a fundamentelor operațiilor specifice luptei armate și, implicit, ajustarea acestora la noile cerințe ale câmpului de luptă. Exemplele prezentate, dar și recomandările înaintate se pot constitui în repere teoretice, care pot veni în sprijinul procesului de revizuire a doctrinelor și manualelor de luptă. Subliniem faptul că înțelegerea și cunoașterea principiilor și conceptelor nu înlocuiesc judecata, acest lucru reprezentând mai degrabă un mijloc de potențare a ei. Așadar, pe lângă informarea cititorului, această analiză are și rolul de a acționa ca un stimulent pentru reflecție asupra subiectului.

Retrospectiva istorică privind integrarea principiului concentrării efortului și sursele fragilității acestuia

Principiul concentrării efortului își are originea în *Schwerpunktul* clausewitzean, acel punct fizic sau sector al dispozitivului inamic, asupra căruia efortul principal trebuia concentrat și unde atacul decisiv urma să aibă loc (Vego 2007, 101-109). În condițiile în care mobilitatea tactică era relativ redusă și efectele armamentului de foc erau materializate, inclusiv în zona principală de contact, acest principiu al concentrării efortului s-a materializat, pentru multă vreme, mai degrabă într-o concentrare a forțelor și mijloacelor, punctul decisiv definind cadrul spațio-temporal și efortul principal. Influența *clausewitzeană* a determinat dezvoltarea unei abordări directe a luptei armate, în care se urmărea obținerea unei superiorități numerice, în scopul desfășurării unei „bătălii decisive” care să ducă la înfrângerea inamicului și la câștigarea războiului. Creșterea mobilității strategice, datorită dezvoltării tehnologiei cu aburi, a permis statelor să își transporte un volum imens de forțe și mijloace în teatrele de operații ale Primului Război Mondial. Exploatarea avantajelor principiului concentrării prin masarea covârșitoare de resurse în teatrele de operații nu a adus succesul imediat așteptat pentru niciuna dintre părțile implicate. Eșecul în a crea asimetrie tactică, asociat cu creșterea letalității sistemelor de foc au dus la dezvoltarea așa-numitului „război de tranșee”, tactică ce a determinat un nivel „atrițional” extrem de ridicat.

În perioada interbelică, dezvoltarea rapidă a tancului, avionului și mijloacelor de comunicare prin radio a oferit premisele exploatarei la o nouă dimensiune a

principiului concentrării. Conceptul de „sector de rupere” a lui Clausewitz avea să capete sens în operațiile armatei germane din Cel de-Al Doilea Război Mondial. Exploatând caracteristicile unei doctrine noi, care reunea principiul armelor întrunite și comanda misiunii ca filozofie de comandă, germanii au înțeles că principiul concentrării nu se rezumă doar la masarea unor cantități mari de forțe într-un anumit sector al frontului. Comandanții armatei germane au concentrat mai degrabă un mix letal al efectelor operațiilor cu arme întrunite, toate obținute în condițiile surprinderii inamicului. În cadrul campaniei din Ardeni, germanii au determinat efortul principal la fiecare nivel de comandă, de la grupul de armate până la forțele tactice de nivel batalion. De exemplu, dintre cele trei grupuri de armate, angrenate în Operațiunea Fall Gelb, efortul principal a revenit Grupului de armate A al generalului Gerd von Rundstedt, desfășurat de-a lungul unui front de 175 km, de la Namur la Longwy. În cadrul acestui grup de armate, efortul principal i-a revenit Grupului Panzer a lui von Kleist. Această forță dispunea de 5 dintre cele 10 divizii de tancuri disponibile, iar ele au fost concentrate pe un aliniament de 80 km, situat la nord de râurile Meuse și Chiers. În cadrul Grupului lui von Kleist, forța de pe efortul principal a fost Corpul XIX, aflat sub comanda lui Heinz Guderian. Acest corp avea în componență 3 divizii panzer, 60.000 de militari și 22.000 de vehicule. Acestui corp i s-a destinat o fâșie de ofensivă cu o dezvoltare frontală de 10 km (între Canalul des Ardennes și Noyers-Pont Maugis), acest sector fiind *Schwerpunktul* Grupului lui von Kleist. Guderian, la rândul său, a selectat un sector de 5 km între Donchery și Vadencourt, în care să acționeze Divizia 1 Panzer, aceasta constituindu-se în forța de pe efortul principal al Corpului XIX Panzer (Vego 2007, 101-109).

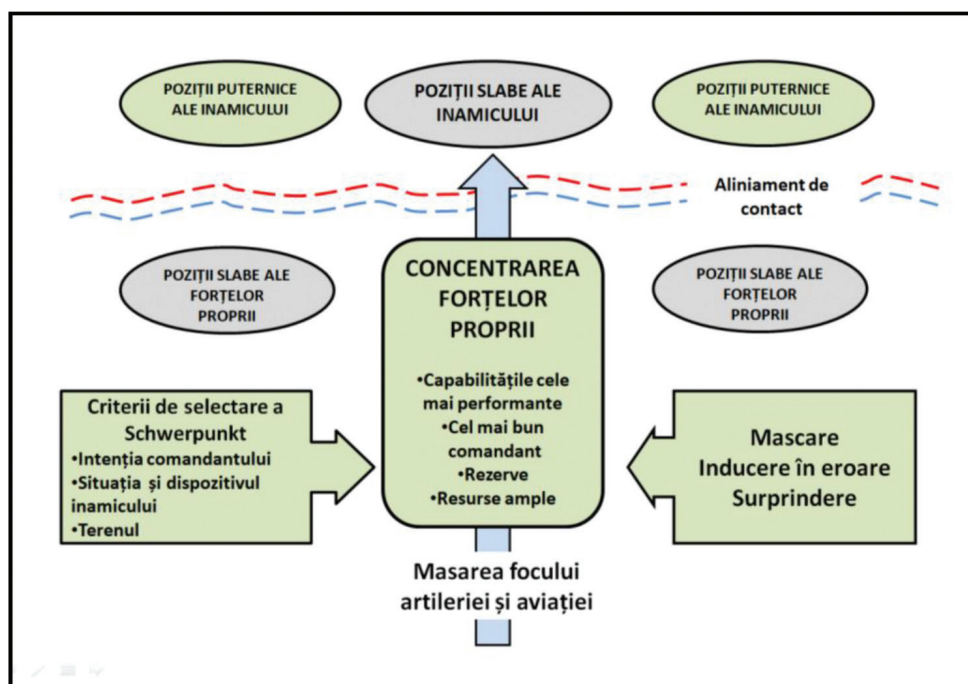

Figura 1 Metoda de selectare a „sectorului de rupere” de către armata germană în Al Doilea Război Mondial

Sursa: Milan Vego, Ph.D., „Clausewitz Schwerpunkt, Mistranslated from German, Misunderstood in English”, *Military Review*, 2007, https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/Archives/English/MilitaryReview_20070228_art014.pdf, accesat la 17.07.2024.

În ciuda integrării eficiente a principiilor luptei armate la nivelul operațiilor executate, succesele armatei germane au fost, finalmente, contestate de sovietici, aceștia fiind capabili să preia inițiativa, tocmai prin asigurarea pe front a unei concentrări superioare de forțe și mijloace. În perioada următoare Celui de-Al Doilea Război Mondial, armatele moderne au oscilat în privința modului de înțelegere și de aplicare a acestui principiu. În ciuda dezvoltării tehnologice și apariției unor noi sisteme de armament, modelarea doctrinară prin prisma raportului de forțe favorabil a reprezentat un reper și în modelarea strategiilor specifice Războiului Rece. Generalul american William E. De Puy, în calitate de șef al Departamentului doctrină și instrucție/TRADOC al US Army, a fundamentat doctrina *Active Defense* (1977), plecând de la acest considerent. Scopul doctrinei era obținerea unei remize împotriva URSS, pe teritoriul Europei. Se baza pe concentrarea forțelor în potențialele puncte/sectoare de rupere ale sovieticilor. În acest sens, doctrinar, brigăzile din eșalonul doi al diviziilor urmau să fie concentrate tot pe limita dinaintea apărării, tocmai pentru asigurarea unui raport cantitativ de forțe, considerat a fi satisfăcător la acel moment. Doctrina De Puy a primit multe critici la vremea respectivă, ea fiind considerată nepotrivită pentru oprirea unei forțe, considerată superioară numeric și relativ egală din punct de vedere tehnologic (Skinner 1988, 4-5).

Câțiva ani mai târziu, reformele generalului-locotenent Donn A. Starry, înlocuitorul lui De Puy, au fost implementate în doctrina *AirLand Battle* și, ulterior, s-au materializat prin intermediul manualului de luptă FM-100-5 (1982). Aceste viziuni și perspective asupra fenomenului militar modern aveau să schimbe radical modul de abordare a operațiilor de luptă. Noua doctrină exploata principalele vulnerabilități ale sovieticilor: *rigiditatea tactică, predictibilitatea în dispunerea eșaloanelor și inferioritatea tehnologică* (Skinner 1988, 6). Mizând pe superioritatea tehnologică a unor noi sisteme de armament și a echipamentelor militare, americanii au plecat de la nevoia de a devansa pe sovietici în plan spațio-temporal și, implicit, în realizarea ciclului decizional. Astfel, inferioritatea numerică a forțelor NATO devenea irelevantă. Doctrina *AirLand Battle* acorda o importanță deosebită operațiilor în adâncime și „se ocupa” de eșalonul doi al sovieticilor. Ea stabilea echilibrul dintre manevră și puterea de foc, corpul de armată devenind principalul eșalon tactic care dispunea de artilerie și de capacități de informații proprii. Tot această doctrină implementează noi concepte, cum sunt *bătălia integrată, câmpul de luptă extins, execuția descentralizată, superioritatea tehnologică*. Validarea ei nu avea să se realizeze într-o confruntare directă între forțele NATO și cele ale Pactului de la Varșovia, ci în cadrul Operației Desert Storm din Kuwait (1991). Superioritatea tehnologică și informațională a forțelor coaliției au surclasat forțele irakiene, creând premisele înfrângerii lor rapide. Acumularea efortului, materializat într-o concentrare adaptată și sinergică a efectelor în toate mediile de operare, a asigurat premisele unui succes militar de necontestat pentru forțele armate ale coaliției.

După căderea Cortinei de Fier, probabilitatea unor conflicte militare convenționale la scară largă a scăzut considerabil. Conflictele militare aferente războiului de

generația a 4-a scot în evidență faptul că principiul concentrării efortului presupune mai mult decât concentrarea capabilităților fizice sau a efectelor generate de acestea. Neregularitățile și asimetriile operațiilor de contrainsurgență evidențiază nevoia de concentrare a eforturilor în spațiul informațional, în scopul influențării, convingerii și formării de noi opinii. *Câștigarea inimilor și minților* devine dictonul care fundamentează creionarea liniilor de efort la nivelul operațiilor militare, acestea bazându-se preponderent pe o abordare centrată pe populație (Miller 2016). Provocările sunt la fel de mari ca și în cadrul conflictelor convenționale simetrice, scolasticii și comandanții militari observând că obținerea succesului în ciocnirile armate sau chiar al bătăliilor nu asigură neapărat condiții pentru înfrângerea inamicului. În consecință, integrarea principiului concentrării efortului la nivelul operațiilor devine mult mai nuanțată și, totodată, mai greu de realizat. Comandanții și planificatorii militari au întâmpinat serioase dificultăți în evaluarea centrului de greutate aferent operației desfășurate, de multe ori acesta necoincizând cu o anumită entitate fizică a inamicului. De asemenea, mental, liderii militari au acceptat cu greu că victoria incontestabilă pe câmpul de luptă prin concentrarea unor forțe și efecte superioare (cantitativ și calitativ) nu va conduce la înfrângerea și colapsul inamicului. Experiențele forțelor americane în Vietnam sau ale rușilor în Afganistan aveau să fie repetate, ani mai târziu, de către armatele occidentale în conflictele din Irak și din Afganistan.

Astăzi, fragilitatea principiului concentrării efortului pornește, în primul rând, din deficiențele existente în definirea acestuia, diferențele în modul de denumire a lui creând, de asemenea, confuzii. Doctrina fundamentală a NATO, referindu-se la principiul concentrării efortului, aduce în atenție faptul că, într-un mediu de operare, supraviețuirea forței și menținerea securității operațiilor devin dificile, în condițiile masării forțelor și mijloacelor. De aceea, subliniază respectiva publicație, este de dorit a se concentra efectele unei forțe dispersate, în scopul atingerii obiectivelor militare (Allied Joint Publication, AJP-01 2022, 120). Totuși, în cadrul aceleiași definiții, este subliniat faptul că eficiența concentrării efortului depinde de unitatea de efort, de definirea clară a obiectivelor, dar și de capacitatea de a susține „masarea”, fără a exclude explicit concentrarea de forțe și mijloace. Mai mult de atât, doctrina nu formulează potențiale soluții prin care se poate realiza concentrarea efectelor de către o forță dispersată. Doctrina aliată pentru operații nu simplifică această problemă. Ea, referindu-se la principiul analizat, îi atribuie denumirea de „concentrare a forței” și aduce în prim plan nevoia de a fi concentrată puterea de luptă la locul și momentul potrivit pentru a obține superioritate, în raport cu inamicul, în scopul obținerii unor rezultate decisive (Allied Joint Publication, AJP-3 2019, 1-10). Într-adevăr, puterea de luptă nu se rezumă numai la componenta ei fizică, dar unul dintre elementele respectivei componente este reprezentat de forțe și mijloace. Doctrina britanică pentru operații se aliniază cu doctrina NATO similară (Army Publication 2010, 2A-4). Doctrina militară a SUA se rezumă în a numi această constantă „principiul concentrării”, fără a preciza dacă exclude sau nu ideea concentrării forțelor și mijloacelor (Joint Publication, J.P. 3-0 2018, A-2). În consecință, și în prezent planificatorii militari întâmpină probleme în a identifica

dimensiunea de manifestare a acestui principiu, care, în ciuda fragilității sale, rămâne totuși reperul 1 în procesul de planificare a operațiilor militare.

Relația principiului concentrării efortului cu alte principii ale operațiilor și impactul avut asupra lor

Indiferent de tipul operației militare sau de nivelul de realizare a acestora, principiile operațiilor susțin și integrează conceptual procesul de planificare, pregătire și execuție a acestora. Principiile operațiilor se intercondiționează, ele realizând un efect sinergic, în situația aplicării lor adaptate și raționale. Definirea clară a obiectivelor asigură simplitatea planurilor, iar simplitatea planurilor și unitatea comenzii conferă libertate de acțiune comandanților subordonați. Acțiunilor ofensive le sunt necesare condiții optime pentru realizarea manevrei, precum și un anumit nivel de surprindere a inamicului. Asigurarea protecției forței și securității operațiilor, cu siguranță, contribuie la menținerea moralului militarilor pe câmpul de luptă. Astfel, se poate constata că interacțiunea și interdependența principiilor operațiilor în cadrul războiului modern sunt de necontestat. Referindu-ne la principiul concentrării efortului, identificăm o serie de avantaje, dar și de dezavantaje privind integrarea acestuia la nivelul operațiilor (Leonhard 1998, 10-11). În cartea sa, *Strategia, o istorie completă*, Lawrence Freedman afirmă că implementarea principiului concentrării a făcut mai mult rău decât bine (Freedman 2021, 264). Prin aceasta, Freedman dorește să scoată în evidență nu atât irelevanța acestui principiu, ci mai ales modalitatea eronată în care acesta a fost înțeles, de-a lungul timpului, de către comandanții și planificatorii militari. De asemenea, autorul, subliniind faptul că acest principiu este adeseori prost înțeles, expune fragilitatea lui, ceea ce validează ideea care a inițiat acest demers.

Într-adevăr, integrarea eficientă a principiului concentrării efortului implică susținerea lui prin unitate de efort și prin definirea clară a obiectivelor. Concentrarea efortului pe o anumită direcție implică o economie de efort pe alte direcții. Pe de altă parte, economia de efort realizată pe respectivele direcții se transpune și într-un volum mai redus de forțe și mijloace, acest lucru creând o serie de vulnerabilități. Reducerea acestor vulnerabilități pe direcțiile de efort mai puțin importante impune creșterea măsurilor de securitate a operațiilor pentru evitarea surprinderii de către inamic. Mai mult de atât, o serie de măsuri trebuie întreprinse pentru a induce în eroare inamicul asupra direcției principale de efort. În condițiile în care, de foarte multe ori, concentrarea efortului se materializează și într-o concentrare de forțe și mijloace, este destul de dificil ca respectivele operații de inducere în eroare să aibă succes. În consecință, în condițiile actuale ale câmpului de luptă, principiul concentrării efortului, materializat printr-o concentrare a forțelor și mijloacelor, se opune principiilor simplității, surprizei și securității. Aglomerarea de forțe sau o forță monolitică de dimensiuni mari complică atât planurile de operații, cât și ierarhia de comandă. Cu cât realizarea planului presupune interacțiunea dinamică a mai multor elemente, cu atât acesta va deveni mai dificil de pus în aplicare și va necesita

un control mai detaliat. În același timp, concentrările de forțe și mijloace afectează drastic capacitatea de a realiza securitatea lor. Concentrarea forțelor germane în Ardeni și luarea prin surprindere a francezilor au fost posibile în condițiile în care mijloacele ISR erau limitate. Chiar și în acele condiții, armata germană a fost expusă și doar faptul că francezii nu au sesizat oportunitatea lovirii cu aviația a aglomerării de forțe din zona râului Meuse a făcut ca panzerelor germane să-și atingă obiectivele (Beevor 2015, 101-102). Astăzi, în contextul dezvoltării fără precedent a diversilor senzori multispectrali, concentrarea forțelor, deplasarea și desfășurarea lor devin mult mai dificile. Sistemele de lovire cu rază lungă de acțiune și cu precizie ridicată, exploatând informațiile obținute prin intermediul capacităților ISR, pot crea efecte devastatoare, lovind concentrările de forțe în afara zonei de contact. Astfel, dispersia forțelor devine o prioritate, concentrarea efortului prin masarea de forțe și mijloace într-un punct decisiv fiind realizată printr-o serie de operații de modelare, care presupun: inducerea în eroare a inamicului, camuflarea forțelor și securitatea operațiilor, redislocări rapide, asigurarea unor măsuri de control al traficului.

Fragilitatea principiului concentrării efortului apare și din faptul că, indiferent de natura efortului concentrat, șansele de realizare a surprinderii inamicului scad semnificativ. Atunci când concentrarea efortului se materializează preponderent printr-o concentrare a forțelor și mijloacelor, integrarea principiului surprinderii se complică și mai mult. Un volum mare de forțe și mijloace este greu de camuflat și de aceea, pentru realizarea surprinderii inamicului, sunt necesare o serie de acțiuni care să ascundă intențiile forțelor proprii: intensificare aparentă a efortului pe alte direcții de efort, imprimarea unui caracter de rutină a activităților executate de respectivele forțe, dispersări temporare și frecvente ale forțelor. În 1973, egiptenii, deși nu au fost în măsură să își camufleze forțele concentrate de-a lungul Canalului de Suez, și-au ascuns intențiile prin executarea unor exerciții repetate care au avut ca scop înșelarea israelienilor asupra unei potențiale invazii. Aproape 50 de ani mai târziu, armata ucraineană, prin intensificarea efortului în zona de operații Herson, reușește să inducă în eroare comandanții ruși asupra intențiilor și direcției principale de efort, inclusiv asupra indicatorilor care semnalizau o concentrare de forțe și mijloace pentru susținerea respectivei direcții. Astfel, în toamna anului 2022, profitând de redislocarea forțelor rusești din zona de operații Harkov, forțele ucrainene au desfășurat o serie de operații ofensive care au condus la eliberarea a mai mult de 6.000 km².

Ținând cont de aceste repere, subliniem faptul că nu există o soluție sau o formulă unică, menită să asigure o integrare optimă a principiilor la nivelul operațiilor militare. Totuși, este foarte important de reținut că simpla cunoaștere a acestora nu este suficientă, ea fiind mai puțin importantă decât înțelegerea provocărilor întâmpinate atunci când se încearcă aplicarea lor într-un anumit context. În urmă cu un secol, Julian Corbett a subliniat acest aspect, scriind că nimic nu este mai periculos în studiul războiului decât să permiți maximelor să devină substitutul judecății (Jordan și alții 2016, 11). Această realitate a secolului trecut rămâne valabilă și are aceeași consistență și astăzi, în contextul condițiilor mediului de operare contemporan.

Inconstanța raportului de 3:1 în ceea ce privește planificarea operațiilor de luptă

Analiza conflictelor armate a demonstrat faptul că o forță care se află în apărare are șanse mari să înfrângă o forță aflată în ofensivă. Apărătorul este favorizat de o serie de factori care țin de alegerea terenului și de amenajarea genistică a acestuia, de înțelegerea mai profundă a contextului în care se operează, de stabilirea unor repere spațiale pentru angajarea țintelor pe timpul apropierei inamicului, de posibilitatea de a executa foc din poziții acoperite, de dispunerea eșalonată a rezervelor și de posibilitatea introducerii oportune a acestora în luptă. Pentru a reduce evidentele avantaje ale forței aflate în apărare, forța care trece la ofensivă este nevoită să își asigure o superioritate temporară în punctele decisive ale bătăliei. De regulă, aceasta se materializează printr-o cantitate mai mare de forțe și mijloace și, implicit, printr-o putere mai mare de foc.

În urma evaluărilor statistice, a fost stabilit, în mod empiric, un raport de forțe minim necesar pentru asigurarea succesului în luptă. Acest raport este influențat de forma și de procedeele de luptă adoptate, de capacitățile proprii disponibile, de natura și capacitățile inamicului, de posibilitățile de a induce în eroare forțele oponentului. De regulă, valorile acestui raport sunt valabile în condițiile manifestării unor confruntări militare convenționale simetrice, unde părțile combatante dispun de capacități relativ egale. Cele mai cunoscute valori care țin de raportul de forțe sunt prezentate în Tabelul 1.

TABEL NR. 1

Valori istorice minime de planificare a raportului de forțe

FORMA DE LUPTĂ	FORME/ PROCEDEE ALE OPERAȚIEI	METODE ȘI CONDIȚII	RAPORT ISTORIC DE FORȚE Forțe proprii/ Inamic
APĂRARE	ÎNTÂRZIERE	Aliniamente intermediare și/sau succesive	1 : 6
	APĂRARE PE POZIȚII	Consolidată/pregătită	1 : 3
		În grabă	1 : 2,5
OFENSIVA	DIN CONTACT	Atacul planificat împotriva unei apărări consolidate	3 : 1
	DIN MIȘCARE	Atacul executat împotriva unei apărări pregătite în grabă	25 : 1
CONTRAATAC		Flancuri	1 : 1

Sursa: North Atlantic Treaty Organization, Allied Procedural Publication, *APP 28 – Tactical Planning for Land Forces*, NATO Standard Office (NSO), 2019, p. 3-5.

Specialiștii militari au demonstrat că un raport de forțe favorabil creează premise pentru obținerea succesului operațional, dar acest lucru nu este suficient. O serie de analize ale conflictelor și bătăliilor scot în evidență faptul că, în multe situații, un raport favorabil de forțe, chiar de 3:1, nu a fost suficient pentru a înfrânge o

forță inferioară din punct de vedere numeric. Cercetătorul și istoricul militar Trevor Dupuy, fondatorul institutului de cercetare cu același nume, analizând mai multe bătălii, aduce o serie de critici raportului de forțe de 3:1. El scoate în evidență ambiguitatea acestei reguli, precum și posibilitatea irelevanței ei: „*ce reprezintă raportul de forțe de 3:1 ca factor al planificării? Se referă la numărul de oameni sau la cel de sisteme de armament? Reprezintă puterea de foc? Sunt luate în calcul și alte aspecte ale puterii de luptă? Într-o anumită situație, este clar că nici numărul de oameni, nici puterea de foc nu ne spun prea multe, dacă nu cunoaștem circumstanțele în care acestea sunt întrebuintate.*” (Dupuy 1979, 13).

În 1984, sub îndrumarea lui Dupuy, Historical Evaluation Research Organization (HERO)¹ a realizat un studiu al bătăliilor care au avut loc în perioada 1600-1973, unul dintre criteriile principale de analiză fiind raportul de forțe. Studiul a arătat că forța aflată în ofensivă, dispunând de un raport de forțe de 3:1, a obținut succes în 74% din cazuri. De asemenea, studiul arată că atacatorul a obținut o rată a succesului între 58% și 63% și în situația în care s-a aflat în dezavantaj numeric, raportul de forțe fiind de 1/1,5: 1 în favoarea apărătorului. Același procent, exprimând succesul atacatorului, a fost dedus, în situația unui raport de forțe avantajos atacatorului, dar mai mic de 3:1. Interesant este și faptul că, doar în 106 dintre cele 598 de cazuri analizate, atacatorul a reușit să obțină un avantaj de 3:1. Rezultatele detaliate ale studiului se regăsesc în Tabelul 2.

¹ Este vorba despre *Analysis of Factors That Have Influenced Outcomes of Battles and Wars: A Data Base of Battles and Engagements. Volume 1. Main Report. Selected Battles 1600-1973, 1984*, beneficiarul fiind US Army Concepts Analysis Agency, cunoscut, astăzi, ca US Army Center for Army Analysis.

TABEL NR. 2

Raportul de forțe analizat pentru bătăliile din perioada 1600-1973

Nr. crt.	Raport de forțe ofensivă/apărare	Număr de bătălii/procentaj			
		apărare învingător	remiză	ofensiva învingător	Total
1.	Mai mic de 1:3	2 (40%)	0 (0%)	3 (60%)	5 (100%)
2.	Între 1:3 și 2:3	23 (51,1%)	1 (2,2%)	21 (46,7%)	45 (100%)
3.	Între 2:3 și 3:2	88 (35,8%)	16 (6,5%)	142 (57,7%)	246 (100%)
4.	Între 3:2 și 3:1	60 (30,6%)	12 (6,1%)	124 (63,3%)	196 (100%)
5.	Mai mare de 3:1	23 (21,7%)	5 (4,7%)	78 (73,6%)	106 (100%)
Total		196 (32,8%)	34 (5,7%)	368 (61,5%)	598 (100%)

Sursa: <http://www.dupuyinstitute.org/blog/2016/07/11/trevor-dupuy-and-the-3-1-rule/>, accesat la 27.07.2024.

Se poate remarca faptul că, în ciuda unui avantaj numeric favorabil atacatorului care reprezintă un factor ce poate influența rezultatul unei bătălii, regulile care stau la baza stabilirii raportului de forțe sunt lipsite de o consistență științifică. Luând în considerare raportul de forțe istoric pentru executarea ofensivei din contact, trebuie să scoatem în evidență că, în situația realizării acestuia, fiecare forță are șanse de succes. Astfel un raport de 3:1, considerat optim pentru realizarea succesului în ofensivă, generează în mod intrinsec și valabilitatea reciprocei, adică un raport de 1:3 încă îi asigură apărătorului șanse de respingere a ofensivei. Mai mult de atât, apărătorul

își va canaliza acțiunile astfel încât să reducă relevanța inferiorității numerice. De exemplu, organizarea apărării, centrată pe menținerea localităților drept puncte tari ale terenului, impune atacatorului suplimentarea volumului de forțe, un raport de forțe, considerat a fi satisfăcător, depășind 5:1, în favoarea acestuia din urmă. Astfel, planificatorii militari pot doar să își orienteze efortul prin prisma acestui raport, ținând cont în egală măsură și de ceilalți factori care pot influența succesul.

Inconstanța, dar și inconsistența regulei de 3:1 persistă și în prezent. Forțele armate ale Federației Ruse au obținut, în anumite momente decisive ale bătăliei pentru Kiev, din februarie-martie 2022, un raport de forțe mai mare de 10:1 și totuși nu au putut exploata superioritatea cantitativă, finalmente, fiind nevoite să se retragă ([Zabrodskiy și alții 2022](#), 1). Multiplicatorii puterii de luptă, precum integrarea sinergică a focului și manevrei, informații exacte referitoare la acțiunile inamicului, tehnologii inovative integrate complexului de lovire, dar și moralul și voința de a lupta, au făcut irelevant un raport de forțe considerat mai mult decât suficient, facilitând astfel victoria ucrainenilor. Pe de altă parte, contraofensiva ucraineană, din vara anului 2023, a eșuat lamentabil, una dintre cauze fiind și imposibilitatea de a concentra suficiente forțe și mijloace pe direcția principală de efort ([Watling și Reynolds 2023](#), 1). Linia de apărare Suvorokin, un sistem defensiv complex al rușilor, adânc eșalonat și întărit cu multiple capacități antitanc, a negat determinarea și profesionalismul brigăzilor ucrainene, la fel și superioritatea tehnologică a sistemelor de armament și a tehnicii blindate, furnizate acestora de statele occidentale. În acest context, identificăm o serie de factori ce influențează regulile empirice care fundamentează raportul de forțe, în diferite tipuri de operații militare: calitatea sistemelor de armament, nivelul de instruire a forțelor, acuratețea și oportunitatea informațiilor, inducerea în eroare a inamicului și realizarea surprinderii, moralul și voința de a lupta a militarilor, eficiența și adaptabilitatea doctrinei, calitatea și profesionalismul liderilor. Aceștia se regăsesc la nivelul tuturor componentelor puterii de luptă, interconținându-se într-un mod adaptat, în funcție de situație.

Concluzii

Rezultatele obținute oferă un răspuns întrebărilor de cercetare și indică, totodată, faptul că planificatorii și comandanții militari trebuie să urmărească implementarea rațională și adaptată a principiilor și regulilor care se constituie în subiectul acestui demers. Principiile operațiilor, deși au un caracter axiomatic, nu sunt și nu vor fi universal valabile și pot suferi transformări în timp. Ponderea mai mare a unei anumite teme de campanie poate influența importanța unui anumit principiu, la fel cum caracterul multinațional al operațiilor poate accentua nevoia de a acorda o atenție sporită altuia.

Regulile empirice care susțin planificarea operațiilor își vor găsi locul în procesul operațional al viitoarelor confruntări armate convenționale, dar subliniem nevoia de a lua în considerare faptul că ele nu asigură un fundament științific suficient pentru

obținerea succesului. Raportul de forțe, modelat prin prisma regulei de 3:1, își va pierde din consistență, odată cu creșterea transparenței câmpului de luptă. Probabil, comandanții își vor dori și vor încerca să obțină superioritate numerică pe câmpul de luptă, dar nu vor reuși întotdeauna acest lucru. De aceea, prin integrarea unor multiplicatori ai puterii de luptă, precum sistemele de lovire de precizie, capacitățile ISR multispectrale, un ciclu decizional mai rapid, în comparație cu cel al inamicului, motivarea trupelor, dar și un leadership eficient, se va încerca compensarea deficitului de forțe și mijloace. Viteza și surprinderea pot substitui, de asemenea, insuficiența cantitativă. Manevra, ca funcție a luptei, creează temporar și artificial o superioritate a puterii de luptă în punctele decisive ale bătăliei. Ținând cont de aceste aspecte și luând în considerare rezultatele obținute, înaintăm o serie de recomandări care vizează întregul proces operațional.

Astfel, în timpul procesului de planificare a operației, statul major trebuie să aibă în vedere câteva repere esențiale. În primul rând, trebuie identificați și definiți indicatorii de eficacitate și de performanță care să asigure posibilitatea de a evalua progresul operației. De asemenea, este esențială determinarea mai multor potențiale puncte decisive ale bătăliei și planificarea distribuirii efortului, astfel încât inamicul să nu identifice direcția principală de efort, punându-l pe acesta într-o dilemă operațională în încercarea de a contracara existența mai multor amenințări. Elaborarea și integrarea, la nivelul operației, a unui plan de inducere în eroare a inamicului, indiferent de nivelul și de amploarea operației desfășurate, reprezintă o condiție obligatorie pentru succesul operațional. Planificarea și realizarea jocului de război, inclusiv din perspectiva integrării principiului concentrării efortului și a raportului de forțe, exprimat prin reguli deja consacrate, oferă statului major oportunitatea de a identifica vulnerabilități, dar și soluții pentru reducerea lor. Nu în ultimul rând, în cadrul fazei de dezvoltare a cursurilor de acțiune, planificatorii trebuie să țină cont și de aspectele calitative ale sistemelor de armament, ale tehnicii de luptă și echipamentelor militare, nu numai de numărul acestora. În timpul fazei de pregătire a operației, se impune o dispersare și o redislocare succesivă a forțelor pentru a asigura premisele unei concentrări rapide în momentul decisiv al operației. Totodată, este necesară camuflarea multispectrală a forțelor pentru a reduce posibilitățile inamicului de a identifica concentrări de forțe și de mijloace sau a unor capacități care au un rol de multiplicator al puterii de luptă. Execuția, ca fază distinctă a procesului operațional, presupune evaluarea continuă a progresului operației, identificându-se astfel eventualele disfuncționalități, cauzate de integrarea defectuoasă a principiului concentrării efortului și a regulei de 3:1. Odată ce deficiențele sunt identificate, este necesară o adaptarea tactică eficientă pentru ajustarea oportună a operației. De asemenea, în timpul execuției operației, poate fi identificată nevoia unei adaptări instituționale pentru schimbarea abordării în ceea ce privește executarea operațiilor, inclusiv recalibrarea din punct de vedere doctrinar a acestora.

Conflictele armate contemporane pun în evidență dificultatea operațiilor specifice luptei armate într-un context, marcat de inovații tehnologice care asigură posibilități

de supraveghere și de lovire, deopotrivă, în domeniile de operare fizice și nonfizice. Observațiile specialiștilor militari indică faptul că adaptarea organizațiilor militare este inerentă, ea intervenind ca o consecință a nevoii de supraviețuire a acesteia, în noile condiții ale câmpului de luptă. Este de necontestat faptul că, în urmărirea succesului, comandanții militari și statele lor majore vor încerca să identifice soluții care să asigure forțelor proprii o poziție de avantaj, în raport cu inamicul. În acest sens, integrarea principiilor și a regulilor care stau la baza fundamentării luptei armate se va realiza în mod rațional și adaptat, acestea ajustându-se concomitent și în funcție de evoluția și de transformările apărute la nivelul mediului de operare.

Referințe

- Allied Joint Publication, AJP-01.** 2022. *Allied Joint Doctrine*. Edition F, Version 1. Bruxel: NATO Standardization Office (NSO).
- Allied Joint Publication, AJP-3.** 2019. *Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations*. Edition C Version 1. Bruxel: NATO Standardization Office (NSO).
- Allied Procedural Publication, APP 28.** 2019. *Tactical Planning for Land Forces*. Edition C, Version 1. Brussels: NATO Standardization Office (NSO).
- Army Publication.** 2010. *Operation*. Marea Britanie: UK Ministry of Defence.
- Beevor, Antony.** 2015. *Al Doilea Război Mondial*. București: RAO Class.
- Dupuy, Trevor N.** 1979. *Numbers, Predictions and War: Using History to Evaluate Combat Factors and Predict the Outcome of Battles*. New York, Indianapolis: The Bobbs-Merrill Co.
- Freedman, Lawrence.** 2021. *Strategia, o istorie completă*. București: Editura Litera.
- Gatzke, Hans W.** 2003. *Carl von Clausewitz, Principles of War*. Mineola: Dover Publications Inc.
- Joint Publication, J.P. 3-0.** 2018. *Joint Operations*. US Joint Chief of Staffs.
- Jordan, David, James D. Kiras, David J. Lonsdale, Ian Speller, Christopher Tuck și C. Dale Walton.** 2016. *Understanding Modern Warfare*. Second Edition. Cambridge University Press.
- Leonhard, Robert.** 1998. *The Principles of War for the Information Era*. New York: Ballantine Books.
- Miller, Gregory D.** 2016. "On Winning Hearts and Minds: Key Conditions for Population-Centric COIN." *Small Wars Journal*. <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/on-winning-hearts-and-minds-key-conditions-for-population-centric-coin>.
- Skinner, Douglas W.** 1988. "Airland Battle Doctrine." <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA202888.pdf>.
- Statul Major General al Armatei României.** 2001. *Tratat de știință militară*. Vol. 1. București: Editura Militară.

The Dupuy Institute. 2016. <https://dupuyinstitute.org/2016/07/11/trevor-dupuy-and-the-3-1-rule/>.

Vego, Milan. 2007. "Clausewitz Schwerpunkt, Mistranslated from German, Misunderstood in English." *Military Review*, ianuarie - februarie: 101-109. https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/Archives/English/MilitaryReview_20070228_art014.pdf.

Watling, Jack și Nick Reynolds. 2023. *Stormbreak: Fighting Through Russian Defences in Ukraine's 2023 Offensive*. Londra: Royal United Services Institute for Defence and Security Studies/RUSI.

Zabrodskiy, M., J. Watling, O.V. Danylyuk și N. Reynolds. 2022. *Preliminary Lessons in Conventional Warfighting from Russia's Invasion of Ukraine*. Londra: Royal United Services Institute for Defence and Security Studies/RUSI.